

A dák lázadás. — A barbárok mindenfelől a birodalom ellen törnek. — A góthok előnyomulása Decius és Gallus császárok korában. — Klaudius császár feltartóztatja a barbárság áradatát. — Dácia elvész a birodalomra nézve. — Dacia Ripensis keletkezése. — A góthok szövetsége Aurelianus császárral. — A császárok a vándornépeket ide-oda telepítgetik. — Karus és Diokletianus a nyugtalan góthokat megfenyítik. — A jászok ereje megfogyatkozik. — A vandalok letelepedése és megveretése a Maros mentén. — A góthok és jazygok háborui Konstantinus ellen. — Megveretésök. — A góthok a jazygok földét elhagyják s mezzaboláztatnak.

A dákok. egykori függetlenségüket nem feledhetvén, s a birodalmi állapotok gyöngeségét felhasználni kívánván már Karakalla idejében mozgolódni kezdtek, hogy országukat a | 218 rómaiak hatalmából kiszabadítsák s ezért nem csak a tuszok adását tagadták meg, hanem nyílt felkelésben is pusztíták a hazájok földén levő római gyarmatokat. Nemsokára a germánok Pannóniába törtek be, kik egyébiránt már a markomann háború idején is megjelentek földünkön a jazygok támogatása végett.¹ Most hát a jászok is készen voltak a példa követésére, de Maximius császár Sirmiumból ellenőrzé őket s csak mikor a | 233

¹ Mannert III. 415. Arch. Ért. 1884. IV. 142.

császár kényszerült Pannóniát elhagyni, indultak meg rabló hadjárataikra, melyeket különböző időkben, főleg a szomszédos tartományok | 237 területén újíttak meg. Ugyan ez időtájon kezdődött meg a tőlünk északra eső kárpok, sármaták és góthok nyugtalankodása és előnyomulása is. Utóbbiak ugyanis a Balti-tengertől a Fekete-tengerhez sodortatva, megkezdették vándorlásukat s a Duna alsó részén és a Kárpátok vidékein részint közvetlenül, részint az általuk elűzött és a birodalomba tolakodó idegen népségek által rémítették a nagy birodalmat. Ily módon Dácia gyarmatait már a század közepe óta erősen háborgatták, habár a császárok majd fegyverrel, majd évi pénzzel gondoskodtak azok biztonságáról.

28. sz. Gallus
császár.¹

Ez időtájt nemcsak e vidéken, de a nagy birodalom csaknem minden részén forrongásba jöttek a népek s a frankok, allemanok, persák, de főleg a góthok hódító és rabló hadjáratokban keresztül-kasul barangolták és pusztították azt. Utóbbiak elleni harcban Moesia síkjain maga a vitéz Decius császár fiastul és egész hadseregestül együtt oda veszett. Decius utóda Gallus császár határtalan bőkezűséggel mindent megadott a góthoknak, ide értve az évi adót is, a mit ezek követeltek, csakhogy távozzanak az illyr tartományokból. E hallatlan megaláztatáshoz járultak

¹ A h.-m.-vásárh. régiségt. egykorú érméről rajzolva.

még a természeti csapások, a földindulás, víz-áradások, a hosszú és általános éhség és döghalál, úgy hogy fel lehet tenni, hogy néhány év alatt a birodalom népességének | 250—265. fele elveszett. Végre a góthok a birodalomnak egészen nyakára nőttek. Klaudius császár alatt már a sárмата és germán népek egész sorozatát egyesíték zászlóik alatt s a Dnister partjain két, mások szerint hatezer tengeri hajót állítottak ki háromszázhuszezer emberrel, hogy a Bosporuson át Macedoniába törjenek. A derék császár azonban Naissusnál (Moesiában) tönkre verte ez iszonyú haderőt,¹ de Dácia birtoklása tényleg már előde, Gallienus alatt megszűnt a birodalomra | 259—268. nézve, mint ezt az érme és feliratos leletek megszakadása Dél-Magyarországon tanúsítja.² Utóda, a vitéz és kemény Aurelianus császár, bár a góthokon győzelmet aratott, de mivel haderejét, melylyel Italiában, Galliában, Spanyolországban, Britanniában, Afrikában és Ázsiában (Palmyra) győzelmeket vívott ki, sok felé volt kénytelen meg-

¹ Gibbon, Róm. bir. I. 92—95., 106—110., 166. (Gibbon azonban a góthokkal való békét sokkal őszintébbnek és tartósabbnak rajzolja, mint az valósággal volt, mert hogy ez a béke sem nagyon benső, sem állandó nem volt, bizonyos onnét, hogy Probus, Karus, Diokletianus és Maximianus császároknak újra meg újra erőszakot kellett alkalmazniok a góthok ellen. L. Eumenius, Panegy. X. Lactantius, De morte persec. XXXVIII. s Aurel. Victor életrajzait a nev. császárokról. XXXVII—XL. fej.

² Arch. közl. 1884. IV. 142.

osztani, tanácsosnak látta békére és szövetségre lépni a góthokkal s a mindenfelől ellenséggel környezett, ben is háborgó Dáciát, mely pár év óta már különben sem volt a rómaiak birtokában, formaszzerűen feladni¹ s illetőleg átengedni, a római gyarmatok nagyobb részét a Dunán | 272 átköltöztetni, sőt a Duna északi partján lévő erődöket is kiüresíteni s a gyarmatokat és az őrseget a folyam déli oldalára telepíteni, mely akkor, hogy legalább a név megmentessék, Dacia Ripensis, vagy Dácia Aureliana (Szerbia és Bulgária) nevet kapott. Erdély és a Bánság a rómaiakra nézve ettől fogva örökre elveszett,² de elveszett egyszersmind a dák nevezet és nemzet is, mely hegyei közé vonulva meghódolt az új jövevényeknek.

A góthok kötelezték magokat, hogy a mint a szükség kívánja, tízenkétezer lovast állítanak Aurelianus zászlai alá s a határokat tiszteletben tartják: a császár pedig a góth király fiait és leányait tuszok gyanánt udvarába vette, rangjokhoz illően neveltette s előkelő rómaiakkal házасította össze, mely eljárás által a szerződő felek közt egy időre őszinte béke létesítettet, annyira, hogy a góthok által lakott Dácia darab

¹ Arch. közl. IX. II. 75—77.

² Dion, LXXVIII. Eutropius IX. 8., 15. Szombathynál, (utóbbi Griselininél is) Dunavidék világtört. 74., 120. Trebonianus Pollio, Claudiusában, Aurel. Victor, De Caesaribus XXXIV. Kiepert, Lehrb. d. alten Geogr. II. 337. Arch. közl. IX. II.

ideig a birodalom egyik legerősebb bástyája volt az északi népek betörései ellen¹ s az ez időben uralkodó vitéz császárok ez oldalról jóformán biztosítva levén, annál erőteljesebben léphettek fel s olykor rettenetes csapásokat is mértek a barbárokra, mint a vitéz Karus császár, ki egyik győzelme után kétszázezer foglyot ejtett közülök, kiket a Balkán-félszigetre telepített. Általában, mikor a megindult nagy népáradatok ellen a hősies császárok ütközetet nyertek, hogy az iránytalanul és hazátlanul gomolygó ember áradatot megoszlassák, azoknak többször adtak alkalmas lakóföldet. Így telepíté Galerius a kárpokat és bastarnokat a dunai tartományokba (Moesia, Thracia, Pannonia), Nagy Konstantin a sarimatakat Szittyiába (Dobrudzsa), Thraciába, Macedoniába és Italiába.² A góthok különben a legnyugtalanabb természetű barbárok közé tartoztak s a fentebbi béke feltételeket is nemsokára megszegték. Karus császár e miatt véres boszút állt rajtuk, Diokletianus pedig, ki alacsony sorsból felküzdve magát a legkitünőbb császárok egyike lett, hasonló szigorral járt el ellenökben és sok foglyot ejtvén közülök, ezeket birodalmában telepíté meg. Ettől fogva a jazyg-ok ereje is megcsappant, mit az a körülmény is igazol,

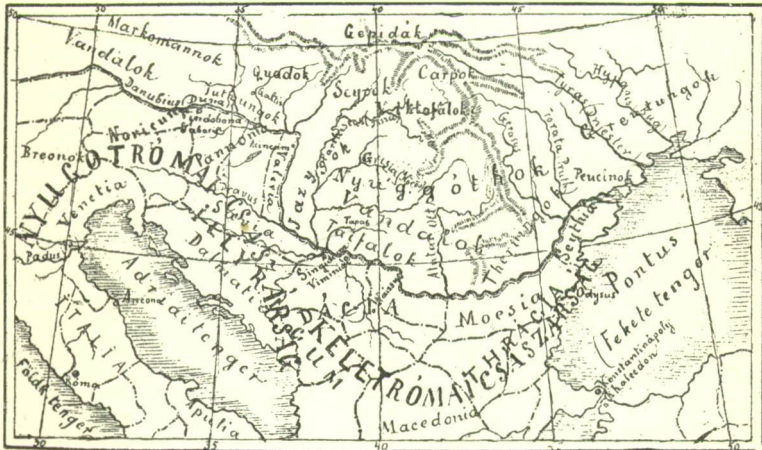
¹ Gibbon, i. m. I. 96—105.

² Jireček, *Gesch. d. Bulg.* 8—9. *Excerpta*, 31., 32., 34. *Eutropius* X. 4. és IX. 25. Szombathynál, *Kütfőtörédékek* 53. Gibbon, I. 166. Bombardi, *Topogr. magni regni Hung.* 1750. 39. Griselini, *Geschich. d. Tem. Ban.* I. 8.

hogyan egy másik, nem kevésbé szilaj és nyers nép, a vandalog, eredetre nézve egyébként germánok, kik a góthokkal egy nyelven beszéltek,¹ férköztek közelökbé s települtek le az ő tiszadunaközi, tiszántúli és bánási földeiken. Ezt Jornandestől tudjuk, ki elbeszéli, hogy Geberich, a góthok vitéz királya Wisimar vandál királyt, ki a maga nemzetét az Oczeántól (Keleti-tenger), alig egy évi időköz alatt a római birodalom határára vezette le, „a mikor azon a helyen tartózkodtak, hol most (Jornandes korában) a gepidák tanyáznak, a Marisia, Miliare, Gilfil és Grissia folyók mentén, mely utóbbi a többieket túlhaladja“, megtámadta — s „a két nép az említett Marisia folyó partján sokáig egyforma erővel vívott, mígnem maga Wisimar vandál király népének nagy részével együtt elesik“, midőn is Geberich a vandalogokat kifosztván, a maga országába visszatér. A vandalog országát ugyan csak Jornandes úgy írja körül, hogy azt határolják: „keletről a góthok, nyugotról a markomannok, északról a hermundurok, délről az Ister, melyet Danubiusnak is hívnak“. Mindazonáltal a jászok még Konstantinus császári herczegnek is nyujtottak tért és alkalmat, hogy ellenökben vitézségét kitüntethesse, ki császár korában a „kétes hűségű sármatákat“ s „a | 304 góthok legvitézebb és legnépesebb nemzeteit a barbár földön, vagyis a sármaták vidékén, le-

¹ Hugo Grotius, Historia Gothorum, Vandalorum etc. 1655. 23—29. ll.

verte“, noha e csapással őket teljesen meg nem törte, mert a niceai zsinat idején a góthok | 325 és jazyg-ok egyesült erővel ismét Pannóniába törtek be, de egy nagy csatában, mely Rauzi-mod góth királynak is életébe került, visszaverettek. A háború azonban ezzel sem ért véget, miért is a császár — fiát, Konstantinust küldé | 332 ellenök, ki a góthokat átűzvén a Dunán, a jazyg-ok

29. sz. A dunai tartományok a IV-ik század második felében.

földjén tökéletesen megveri, midőn is a góthok a jazyg-ok földét is elhagyni s megbékülni kényszerültek.¹ E hosszú háború alkalmával a császár az Aurelianus által lerontott, Trajánus-fele dunai hidat is kijavíttatta s a góthoknak az alatt a felétel alatt engedett békét, hogy neki szük- | 336

¹ Eusebius. Pamph. Orosius és Isidorus után Gyárfás I. 401.

ség esetén 40 ezer katonát adjanak, megszüntetvén egyszersmind az évi pénzt is, melyet a rómaiak a góthoknak egy idő óta fizettek. Ekkép' egy időre meg volt törve a góthok fensősége, mely ez időtájt egyébiránt a Fekete-tengertől a Közép-Dunáig terjedt, mely elhatalmasodásban nem kis része lehetett a birodalom korábbi zavarainak is, melybe t. i. az a többes császárságok (egyszerre két, utóbb pedig hat császár kezelte a főhatalmat), s a polgárháborúk miatt süllyedt, de a mely fejtelenségnek Konstantinus szintén véget vetett, egy maga vevén erős és bölcs kezeibe a birodalom kormányát.

30. sz.
Nagy Konstantinus császár.¹

¹ A h.-m.-vásárhelyi főgymn. régiségtár egykorú érméről rajzolva.